

вчителів фізики // Наукові записки. – Вип. 82. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2009. – Ч. 1. – 328 с. – С. 3 – 7.

3. Величко С.П., Слободяник О.В. Сучасні інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів // Наша школа. – 2009. – №6. – С. 4 – 7.

4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій /Автор-укладач: Н.П. Наволокова. – Х.: Вид-во група “Основа”, 2009. – 176 с.

5. Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” від 09.01.2007 р. // Відомості Верховної Ради. – 2007. – № 12.

6. Литвинова С. Г. Віртуальний клас учителя // Управління школою: Основа професійного зростання. – 2011. – № 10/12. – С. 7 – 51.

7. Солодовник А.О. Mind-mapping як інструмент організації самостійної роботи курсантів з фізики // Інформаційні технології в освіті. – 2012. – № 12. – С. 201 – 205.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2014

УДК 37.039.8

Тетяна Білан, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та українознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються проблеми аналізу тих аспектів художньо-мистецького знання, що розкривають особливості формування духовного розвитку особистості засобами мистецтва. Автор наголошує, що формування художньо-мистецького знання отримує важливе значення у процесі становлення нових освітніх парадигм, адже з'єднує воедино світоглядні засади і ціннісні орієнтири людського буття, що природньо концентруються у мистецтві та осмислюється увесь уклад людського життя.

Ключові слова: освіта, мистецтво, інтеграція, особистість, мова мистецтва, художньо-творча діяльність.

Літ. 5.

Татьяна Билан, кандидат философских наук, доцент кафедры культурологии и украиноведения Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСНОВЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье освещаются проблемы анализа тех аспектов художественно-творческого знания, которые раскрывают особенности формирования духовного развития личности средствами искусства. Автор отмечает, что формирование художественно-творческого знания получает важное значение в процессе становления новых образовательных парадигм, ведь соединяет воедино мировоззренческие принципы и ценностные ориентиры человеческого бытия, что естественно концентрируются в искусстве и осмысливается весь уклад жизни человека.

Ключевые слова: образование, искусство, интеграция, личность, язык искусства, художественно-творческая деятельность.

Tatyana Bilan, PhD. (Philosophy), Docent of Cultural Studies and Ukrainian Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

ARTS AND CREATIVE BASIS OF PEDAGOGICAL EDUCATION

The article elucidates the problems of analyzing those aspects of artistic-aesthetic knowledge that reveal the peculiarities of forming the spiritual development of personality with the help of art. This article indicates that a necessary condition of methodology of artistic-knowledge is a display of deep connection between culture and education, pedagogics and psychology, cultural studies and other contiguous scientific fields of knowledge; in the art of cognition and knowledge it is an outcome of awareness of special, aesthetical reality of an artistically reproduced image and an experience of social life.

Keywords: education, art, integration, personality, language of art, artistically creative activity.

Постановка проблеми. Критично-креативна парадигма освіти потребує високої професійної компетентності вчителя, його готовності до педагогічного

співробітництва і співтворчості зі своїми учнями, адже в сучасному культурно-освітньому просторі людина розглядається крізь призму загальноетичних цінностей, орієнтованих на

самобутність кожної неповторної особистості. Культура сучасного учителя, сукупність ціннісних орієнтацій формується крізь призму навчальних та виховних впливів вищої педагогічної освіти, устремління до внутрішньої досконалості є необхідною складовою професійного становлення, формування професійної позиції.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Вчені Л. Левчук [1], О. Оніщенко [1], Н. Миропольська [2], О. Поліщук [3], О. Рудницька, [4] О. Семашко [5] у змісті своїх праць поєднують теорію естетики, види мистецтва з загальною та мистецькою педагогікою, розкривають генезис мистецтва і формування його видової та жанрової структури. Чимало вчених аналізують предмет мистецтва, художній образ, зміст і форму, розкривають творчий потенціал естетичного виховання (Л. Левчук, О. Оніщенко); чинники детермінації художнього мислення аналізує Поліщук О.; діалектику художнього сприйняття висвітлює О. Рудницька та О. Семашко.

Метою статті є аналіз тих аспектів, художньо-мистецького знання, що розкривають особливості формування духовного розвитку особистості засобами мистецтва, адже формування художньо-мистецького знання отримує важливе значення у процесі становлення нових освітніх парадигм, адже з'єднує воєдино світоглядні засади і ціннісні орієнтири людського буття, що природно концентруються у мистецтві та осмислюється увесь уклад людського життя.

Виклад основного матеріалу. Детермінованість постмодернізацією змісту пізнання актуалізує проблему психолого-педагогічного осмислення процесу залучення до мистецького досвіду, а мистецтво, як відомо, розвиває здібність людей до натхнення, розширює можливості людського пізнання, розкриває силу та плідність духовного збагачення особистості. З'єднуючи емоційне сприйняття з інтелектуальним, воно робить людину здатною до найповнішого пізнання світу та самої себе, витворює у людини уявлення про естетичну своєрідність суспільного життя, його естетичну досконалисть, сприяє розумінню естетичного ідеалу. Відродження нашої духовності, повернення вічних культурних цінностей, національних традицій є метою українського духовного відродження, у здійсненні якої чимала роль належить мистецтву. І саме тому в контексті художньо-мистецької освіти ми маємо опановувати матеріал за інтегративною технологією, де учень, студент асоціативно запам'ятовує навчальну інформацію, котра є основою для створення певних асоціацій. Адже семіотична неоднорідність художньої інформації

(Ю. Лотман) розвиває інтегративні механізми для умовно-адекватних перекладів з мови одного мистецтва на мову іншого, і відбувається, на думку Я. Данилюка, “креолізація мов”, особливо важливо для розуміння, наприклад, театрального мистецтва досліджувати образотворче мистецтво, орнамент, історію костюма, побуту та звичаїв, інші види мистецтв, зокрема музику, яка фіксує ритми часу. Неодмінною умовою методології художнього знання є вияв глибинного зв'язку між культурою і освітою, педагогікою та філософією, культурологією та іншими суміжними науковими знаннями. Театральне мистецтво є складовою частиною системи “символічних форм”, які здатні виконувати свою специфічну функцію за умови підтримки іншими мистецтвами, що разом виконують завдання духовного синтезу, дозволяють сформуванню світоглядну культуру. Все це дозволяє здійснити духовно-світоглядну інтеграцію у змісті художньо-мистецьких знань, що здійснюється на основі спільного для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя та естетико-мистецтвознавчу інтеграцію, що здійснюється на основі введення споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових, стильових у тематичне поле художньої культури.

Мистецтво як форма суспільної свідомості є виразником характерних особливостей життя нації. Дослідження проблеми національної ідентичності в творчості українських мислителів, обумовленість її традиціями української духовності потребує глибокого проникнення в “реальні” (Бубер) проблеми української культури. Національні митці діють не тільки в сфері образно-художньої творчості, а й в науково-логічній, виводячи не лише загальні лінії історичного процесу, але й виробляючи розуміння конкретної специфіки національно-ментальних особливостей. Це зумовлене тим, що духовне життя українського народу протягом сторіч було обмежене і контрольоване тими державними системами, до складу яких входила Україна, і не набуло самостійного вираження в науковій літературі. У мистецтві зберігаються традиції національної культури, одночасно апелюючи до традицій національної культури. Мова мистецтва, залишаючись у “межах потенційних можливостей, живлячись життєдайною силою національних традицій та духовних глибин конкретної історії, знаходячи реальність пластичних та змістовних форм, відразу стає надбанням загальнонаціональної культури” [1, 148]. З поняттям духовності

співвідноситься світоглядна позиція, яка детермінує культурний спосіб життя, констатує сутність культури як сферу загальнолюдських цінностей і у такий спосіб виступає критерієм справжнього людського поступу. Особлива активізація свідомості засобами мистецтва зумовлюється тим, що витвір театрального мистецтва відтворює дійсність, оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність. Така передача цінності буття не тільки збагачує реципієнта життєвим досвідом, але й спонукає його до ціннісного переживання, яке становить важливу складову світоглядної позиції. Будучи усвідомленими, естетичні почуття людини перетворюються у стале світовідношення, і тому мистецтво не тільки допомагає пізнавати світ, але й формує переконання та світогляд людей, їх свідомість та самосвідомість, пробуджує джерела духовності та виховує діяльне прагнення до утвердження прекрасного у суспільному та власному житті. Однією з найважливіших граней мистецтва є процес функціонування мистецького твору в суспільстві, апелюючи до людських почуттів, мистецтво формує можливості цілісного світосприйняття. Крізь систему художніх образів, символічну мову, використовуючи специфічні засоби і прийоми, мистецтво інтерпретує, осмислює, пізнає світ, і мова в такому випадку може йти або про образно-інтуїтивне “поетичне мислення” (за М. Гайдегером), або “поетичне знання” (за Ж. Марієном). Мистецтво здатне увібрати й передати всі можливі ситуації взаємодії людини і світу без будь-якого локального обмеження, адже відображенню мистецтвом доступні як матеріальні, так і духовні сторони суспільного життя. Мистецтво цілісно відтворює дійсність: може зберегти матеріальну сторону життя і ті людські стани, ті види людського реагування на дійсність, які з ними пов’язані. Література, наприклад, як вид мистецтва завжди є невід’ємною частиною духовного самотворення нації, адже саме в ній узагальнюється досвід національних надбань, втілюються моральні якості народу та його духовні ідеали, саме тому мистецтво слова (художня творчість) спрямоване на виявлення сутності спільноти, спрямоване на розв’язання проблеми забезпечення внутрішніх культуротворчих можливостей. Особлива активізація свідомості засобами мистецтва зумовлюється тим, що витвір мистецтва (музичного, театального) відтворює дійсність, оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність. Така передача цінності буття не тільки збагачує реципієнта життєвим досвідом, але й спонукає його до ціннісного переживання, яке

становить важливу складову світоглядної позиції. Кожен вид мистецтва з одного боку, спрямований на максимальне виявлення, посилення специфічних і неповторних художньо-мовних особливостей, з іншого – всі вони намагаються врахувати і використовувати досвід інших мистецтв, щоб розширити власні межі і можливості, так, тенденція до індивідуалізації доповнюється тенденцією до взаємодії і синтезу. Метою вивчення історії театального мистецтва в змістовому контексті педагогічної освіти є розвиток особистості молодшої людини, збагачення її емоційного, естетичного та фізичного досвіду: це має привести до формування гуманістичних ціннісних орієнтацій, потреби в творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні. Інтегрування у сучасній освіті трактується не лише як дієвий засіб структурування змісту і систематизації навчального матеріалу в органічних зв’язках, а і як інноваційна педагогічна технологія. Технологічні аспекти інтеграції, тобто його організаційно-процесуальне забезпечення залежить від типу та ступеня інтеграції елементів змісту. Додавання одного-двох чи більше структурних елементів, їх різноманітні поєднання, групування неминуче призводять до переструктурування традиційного змісту та технологій викладання окремих дисциплін і утворення нового цілого. У процесі навчання формуватиметься культура почуттів, буде збагачуватись емоційно-естетичний досвід, розвиватись своєрідні якості творчої особистості. Сучасна соціокультурна ситуація України та світу, так чи інакше, екстраполюється на мистецтво, тому неможливо розглядати сучасні мистецькі процеси відокремлено від реалій сьогодення. Художньо-мистецьке знання, культура в цілому – це контекст, у якому відбувається становлення особистості, а освіта, виховання є своєрідним витвором культури, її важливою сферою. Освіта, тим самим, виконує фундаментальну функцію – вводить особистість до світу культури на різних етапах її життя. Освіта є своєрідним шляхом оволодіння художньо-мистецького знання, зміст освіти – це не самі по собі знання, вміння, навички, а спрямованість їх на формування культури особистості. Метою загальної мистецької освіти є процес сприймання та інтерпретація творів мистецтва і практичної художньої діяльності, виховання ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвиток художньої свідомості і компетентності, здатність до самореалізації, потреба в духовному самовдосконаленні [4, 98]. Характеризуючи художньо-мистецькі основи

педагогічної освіти, варто конкретизувати цю проблему на рівні національної ідентичності та виявлення в мистецьких текстах обґрунтування основних рис українського менталітету. А однією з важливих ментальних рис народу є його уявлення про цінність людини як особистості, і саме тому в контексті аналізу художньо-мистецьких творів є необхідним осмислення світоглядної національної ментальності шляхом аналізу творчої спадщини діячів української культури. Мистецтво завжди було і буде невід'ємною частиною духовного самотворення нації, бо саме в ньому узагальнюється досвід всієї національної культури, втілюються своєрідні риси характеру українського народу, його моральні якості та духовні ідеали. Враховуючи нові соціокультурні реалії, світова педагогічна думка шукає відповідних шляхів розвитку освіти, і тут бачимо тісний зв'язок з культурним процесом, з формуванням художньо-мистецьких знань, і все більшої актуальності набирає освіта в полікультурному просторі.

Висвітлення суспільної функції культурних процесів в сучасному духовному житті визначається появою фундаментальних праць, а в навчальному процесі вузу та середньої загальноосвітньої школи вводяться різні дисципліни (програми та в контексті шкільного компоненту), зокрема мова йде про художню культуру, українознавство, адже якість становлення особистості, рівень освіченості і культури всього населення набувають вирішального значення для культурно-історичного поступу. Знання про народ, культуру, історію повинні відігравати роль об'єднуючого фактора, що посилює інтелектуалізацію освіти; розширювати світоглядні аспекти розвитку особистості. У відродженні джерел нашої духовності, поверненні культурних цінностей, національних традицій чимала роль належить мистецтву, як формі суспільної свідомості, що виражає характерні особливості життя нації. Таким чином, мистецтво того чи іншого народу, залишаючись у межах потенційних можливостей, живлячись життєдайною силою національних традицій та духовних глибин конкретної історії,

знаходячи реальність пластичних змістових форм, відразу стає надбанням загальнонаціональної культури, і саме тому варто розглядати формування художньо-мистецьких знань крізь призму розуміння мистецтва як своєрідної нетеоретичної форми філософствування в якій провідною постає проблема людського буття.

Висновки. Неодмінною умовою методології художнього знання є вияв глибинного зв'язку між культурою і освітою, педагогікою та філософією, культурологією та іншими суміжними науковими знаннями. Мистецтво є складовою частиною системи “символічних форм”, які здатні виконувати свою специфічну функцію за умови підтримки іншими мистецтвами, що разом виконують завдання духовного синтезу, дозволяють сформуванню світоглядну культуру. Все це дозволяє здійснити духовно-світоглядну інтеграцію у змісті художньо-мистецьких знань, що здійснюється на основі спільного для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя та естетико-мистецтвознавчу інтеграцію, що здійснюється на основі введення споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових, стильових у тематичне поле художньої культури.

1. Левчук Л.Т., Оніщенко О.І. *Основи естетики: Навчальний посібник* / Л.Т. Левчук, О.І. Оніщенко. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища школа, 2006. – 271 с.

2. Миропольська Н. *Естетична логосфера школи* / Н.Миропольська // *Мистецтво та освіта*. – 1996. – № 2. – С. 7 – 11.

3. Поліщук О.П. *Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс: монографія* / О.П. Поліщук. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2007. – 208 с.

4. Рудницька О.П. *Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник* / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

5. Семашко О.М. *Соціологія мистецтва: Навчальний посібник* / О.М. Семашко. – 2-ге вид. – Львів: “Магнолія Плюс”, 2006. – 244 с.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2014

“Серед книжок, як і серед людей, можна потрапити в гарне і погане товариство”.

Клод Адріан Гельвецій
французький літератор і філософ

